

Kapelusz filcowy „Celender” do stroju krakowskiego

- Czas powstania pocz. XX w.
- Miejsce powstania powiat Kraków, woj.małopolskie
- Wymiary wysokość: 17 cm, szerokość: ronda: 5 cm
- Numer inwentarzowy 60734/mek
- Muzeum [Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie](#)
- Tematy [stroje](#), [wieś](#)
- Technika [broszowanie](#), [kucie](#), [wycinanie](#)
- Materiał [mosiądz](#), [skóra](#), [filc](#), [pasmanteria](#)
- Prawa do obiektu Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie
- Prawa do wizerunków cyfrowych © wszystkie prawa zastrzeżone, MEK
- Digitalizacja RPD MIK, projekt Wirtualne Muzea Małopolski
- Tagi [strój](#), [Krakowiaczy](#), [3D](#), [strój ludowy](#), [nakrycia głowy](#), [tkanina](#), © wszystkie prawa zastrzeżone

Kapelusz do stroju krakowskiego, tzw. *celender* z czarnego filcu. Kształtem przypomina cylinder o lekko zwężającej się ku górze główce i rondzie o szerokości 5 cm. Kapelusz posiada zdobienia w postaci czarnej taśmy z materiału podszewkowego, imitującej aksamitkę, która jest spięta na przodzie dużą mosiężną klamrą. Na taśmę, przy rondzie kapelusza nałożona jest wąska wstążeczka broszowana we wzory kwiatowe.

Celender jest jednym z najstarszych i najdłużej używanych, bo jeszcze pod koniec XIX w., męskich nakryć głowy. Cieszył się popularnością w zasadzie przez cały XIX wiek. Kształt kapelusza, jak i jego potoczna nazwa nawiązują do cylindra, modnego nakrycia głowy, noszonego w środowisku bogatych mieszczan i arystokracji przez cały XIX wiek, jak i na początku XX, niemalże w całej Europie i za Oceanem, zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety. Kształt wiejskiego *celendra* ulegał niewielkim zmianom, bywał albo ostrzej albo szerzej zakończony od góry. Zwany był również *żelaźniakiem*, gdyż zdaniem ludności wiejskiej przypominał kształtem żelazny garnek. Kapelusz o wysokości od 12 do 15 cm, bywał opasany czarną aksamitką, niekiedy wytłaczaną w kwiaty. Aksamitka mogła być zszyta lub spięta wąską i wysoką klamerką mosiężną lub z białego metalu. Gdy aksamitka była zszyta, to szew zasłaniany małym wianuszkim, tzw. *sercem*, zrobionym z szychu i blaszek. Jeszcze ozdobniejszy był kapelusz, gdy dołem i górą aksamitki biegł *baranek*, to jest sznurek, robiony z okręcanego na patyku włosia, barwionego na przemian na biało, zielono, czerwono, niebiesko i żółto. Często do denka kapelusza, z boku doszyty był również chwast z kolorowych nici. Kawalerowie na wsi zdobili kapelusze pawimi piórami, a drużbowie na weselu sztucznymi kwiatami. Kapelusze te wyrabiali kapelusznicy w Myślenicach i przywozili na targi do Krakowa i okolicznych miasteczek.

Prezentowany kapelusz, najprawdopodobniej wyrób warsztatu kapeluszniczego, posiadał pierwotnie zdobienia w postaci amarantowego chwastu oraz pawich piór. Wewnątrz podszyty jest pas skóry, na którego wewnętrznej stronie widnieje pieczęć „293 TEATR STARY”. Nie wiemy, w jaki sposób trafił do teatru: czy był szyty na specjalne zamówienie czy trafił poprzez ogólną zbiórkę publiczną, którą często ogłaszały teatry, poszukując rekwizytów do spektakli? Można jednak założyć z dużym prawdopodobieństwem, że kapelusz był używany podczas spektakli na deskach Teatru Starego, jako element stroju Krakowiaków.

Kapelusz został подарowany w 1982 roku do kolekcji Muzeum Etnograficznego w Krakowie przez Danutę Łaskawską (1923—1993). Kolekcjonerka gromadziła przedmioty z zakresu kultury mieszkańców wsi, głównie z rejonu Bronowic, gdzie przez jakiś czas mieszkała, a następnie przekazała Muzeum część swojej kolekcji, w postaci kilkunastu obiektów, głównie z zakresu stroju. Niestety nieznamy nam jest historia kapelusza, zanim trafił do kolekcji muzealnej. Wiemy natomiast, że pani Danuta Łaskawska pracowała pod koniec lat sześćdziesiątych w Pracowni Dekoracji Teatru Starego, którego pieczęć widnieje na prezentowanym kapeluszu. Stąd możemy przypuszczać, że Teatr Stary wymieniając stare rekwizyty sprzedał lub oddał do kolekcji Łaskawskiej, także i ten kapelusz.

Opracowanie: Ewa Rossal (Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie), © wszystkie prawa zastrzeżone